
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Δραματική Τέχνη και Παραστατικές Τέχνες στην Εκπαίδευση και Δια Βίου
Μάθηση - MA in Drama and Performing Arts in Education and Lifelong
Learning»

Παρουσίαση του Συγγραφέα
Τάσου Χατζηναστασίου

Αγγελική Αποστολοπούλου

A.M. 5052201401019

ΝΑΥΠΛΙΟ 2016

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	3
2. Βιογραφικό του Συγγραφέα	4-7
3. Εργογραφία	8-21
4. Συνέντευξη	22-32
5. Συμπεράσματα	33-34
6. Βιβλιογραφία	35

Εισαγωγή

Θα σου μιλήσω πάλι ακόμα με σημάδια
Με σκοτεινές παραβολές με παραμύθια
Γιατί τα σύμβολα είναι πιο πολλά απ' τις λέξεις
Ξεχείλισαν οι περιπέτειες οι ιδιωτικές
Το άψογο πρόσωπο της Ιστορίας θολώνει
Αρχίζει μια καινούρια μέρα που κανείς δεν τη βλέπει
Και δεν την υποψιάζεται ακόμα
Όμως έχει τρυπώσει μες στις ραφές της καρδιάς

Μανώλης Αναγνωστάκης, *9η Θερμιδώρ 1955*

Γνώρισα τον Τάσο Χατζηναστασίου το 2007 στο Κρανίδι, όταν είχε έρθει στο Γυμνάσιο να μας ενημερώσει ως εκπρόσωπος της ΕΛΜΕ Αργολίδας. Χωρίς πολλά λόγια δημιουργήσαμε από τότε μια σχέση εμπιστοσύνης και σεβασμού και μοιραστήκαμε ιδέες, απόψεις, προβλήματα, δράσεις και τη λαχτάρα για ένα καλύτερο σχολείο. Στο πλαίσιο των υποχρεώσεων μου ως μεταπτυχιακή φοιτήτρια του τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου ανέλαβα με χαρά την εργασία- συνέντευξη με τον Τάσο. Με αφορμή την εργασία είχα την ευκαιρία μιας άλλης επικοινωνιακής διαδρομής και ανταλλαγής μαζί του, η οποία σκοπό έχει να φωτίσει όσο το δυνατόν πολύπλευρα την προσωπικότητα και το έργο του.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο Τάσος Χατζηναστασίου είναι φιλόλογος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, διδάκτορας Ιστορίας και συγγραφέας. Ζει στο Ναύπλιο , εργάζεται στο 1^ο Επαγγελματικό Λύκειο και έχει ενεργό δράση στο συνδικαλιστικό χώρο της εκπαίδευσης εκπροσωπώντας ως μέλος στο ΔΣ της ΕΛΜΕ Αργολίδας την παράταξη Απέναντι όχθη και ως αιρετό μέλος στο ΠΥΣΔΕ Πελοποννήσου .Είναι παντρεμένος με την καθηγήτρια Βιολογίας, Ελευθερία Ράλλη και έχει τρία παιδιά, το Μίνωα, τον Κωνσταντίνο και την Αλεξάνδρα.

Γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1965 και έζησε εκεί μέχρι τα οκτώ του χρόνια. Αποχωρίστηκε τη γενέτειρά του το 1974, μετά την τούρκικη εισβολή στην Κύπρο και εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στην Αθήνα. Στην Αθήνα περνά τα εφηβικά του χρόνια και ανακαλύπτει πρόσωπα, χώρους και ιδέες που θα επηρεάσουν τις μελλοντικές του επιλογές. Στη Θεσσαλονίκη σπουδάζει στο Ιστορικό-Αρχαιολογικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ και μετά το πτυχίο ακολουθεί τριετή φοίτηση στο Φιλοσοφικό-Παιδαγωγικό-Ψυχολογικό Τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.. Στα φοιτητικά του χρόνια εργαζόμενος σε διάφορες δουλειές ασχολείται ενεργά με την πολιτική δράση και συγκροτεί την πολιτική του ταυτότητα στο χώρο της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς.

Οι πολιτικές και επιστημονικές αναζητήσεις του τον οδηγούν σε Μεταπτυχιακό δίπλωμα (Master) στον τομέα Νεότερης Ιστορίας και Λαογραφίας του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Λαμβάνει υποτροφία για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής (για τέσσερα χρόνια, Σεπτέμβριος 1994-Σεπτέμβριος 1998) από Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (Ι.Κ.Υ.), αφού επιτυγχάνει την πρώτη θέση στο διαγωνισμό του 1994 για την ειδικότητα της Βαλκανικής Ιστορίας. Το 1998 ολοκληρώνει τη διδακτορική διατριβή του στον τομέα Νεότερης Ιστορίας και Λαογραφίας του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής Α.Π.Θ. με θέμα: “Ενοπλες ομάδες αντίστασης στη βουλγαρική κατοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Δυτικής Θράκης 1941-1944”.

Συμπληρώνοντας την κατάρτισή του παρακολούθησε επιμορφωτικά σεμινάρια σε διάφορα αντικείμενα:

- ✓ στη Σόφια, Αύγουστος. Βουλγαρικό Κράτος. Θερινό σεμινάριο βουλγαρικής γλώσσας και πολιτισμού για ξένους σλαβολόγους και βουλγαρολόγους(1990).
- ✓ στο Βελίκο Τίρνοβο, Αύγουστος. Βουλγαρικό Κράτος. Θερινό σεμινάριο βουλγαρικής γλώσσας και πολιτισμού για ξένους σλαβολόγους και βουλγαρολόγους(1991)
- ✓ στη Θεσσαλονίκη, 12.10 –11.12. Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου: Πρόγραμμα Επαγγελματικής Κατάρτισης με θέμα: «Κατάρτιση σ' ερευνητικές εφαρμογές στον Ιστορικό Τομέα» (1992)..
- ✓ στη Θεσσαλονίκη, 30.9 – 4.10.2002. Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Σεμινάριο με θέμα: «Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας»(2002).
- ✓ στο Ναύπλιο, 16.5 – 6.7.2006. Επιτροπή Επιμόρφωσης Αργολίδας στις Τεχνολογίες της Πληροφορίας. Επιμορφωτικό σεμινάριο 48 ωρών με τίτλο: «Αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση» στο πλαίσιο του έργου: «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε Βασικές Δεξιότητες των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) στην Εκπαίδευση» (2006).

Από το 1997 ο Τάσος Χατζηαναστασίου ξεκινά ένα πλούσιο εκπαιδευτικό και διδακτικό έργο. Εργάζεται ως φιλόλογος σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη Θεσσαλονίκη, στα Χανιά, στο Κρανίδι στο Ναύπλιο. Ενδιάμεσα διδάσκει στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση:

- ✓ Διδάσκων στο μάθημα: **Διδακτική Άσκηση**, (κωδικός: ΠΑΙΣ 010 και 020) στο Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης για τέσσερα εξάμηνα με απόσπαση από τη Μέση Εκπαίδευση (2000-2002) .
- ✓ Διδάσκων στο μάθημα της Νέας Ελληνικής Γλώσσας στο τμήμα Ελληνικών, Λατινικών και Μουσικών Σπουδών του *Πανεπιστημίου του Παλέρμου* (Università di Palermo, Facoltà di Lettere e Filosofia,

Dipartimento «Aglaià», di Studi Greci, Latini e Musicali) για τρία ακαδημαϊκά έτη με απόσπασση από τη Μέση Εκπαίδευση (**2002-2005**)

- ✓ Επισκέπτης λέκτορας στο τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου για δύο εξάμηνα. Μαθήματα: «Η Τουρκοκρατία στα Βαλκάνια» (ΙΣΤ262.2), «Διπλωματική Ιστορία της Ελλάδος» (ΙΣΤ290.1), «Το Μακεδονικό Ζήτημα» (ΙΣΤ351), «Τουρκοκρατούμενος ελληνισμός» (ΙΣΤ229) (**2008-2009**).

Έχει επίσης εργαστεί και σε άλλους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς: **ως Καθηγητής φιλόλογος** στη Θεραπευτική Κοινότητα «Ιθάκη» στα μαθήματα των Νέων Ελληνικών και της Ιστορίας και σε ιδιαίτερα μαθήματα και φροντιστήρια της Θεσσαλονίκης («Τομή», «Κύκλοτρον») με ειδικότητα: Ιστορία, Αρχαία Ελληνικά και Έκθεση. Επίσης, και **ως επιμορφωτής εκπαιδευτικών** στη θεματική ενότητα: «Σύγχρονες μέθοδοι διδασκαλίας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» στο πλαίσιο του Προγράμματος Εισαγωγικής Επιμόρφωσης της Α΄ φάσης που πραγματοποιήθηκε από 1/12 έως 17/12/2006 στο Περιφερειακό Επιμορφωτικό Κέντρο (ΠΕΚ) Τρίπολης και στη θεματική ενότητα: «Σύγχρονες μέθοδοι διδασκαλίας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση» στο πλαίσιο του Προγράμματος Εισαγωγικής Επιμόρφωσης της Α΄ φάσης που πραγματοποιήθηκε από 30/11 – 2 /12/2010 στο Περιφερειακό Επιμορφωτικό Κέντρο (ΠΕΚ) Τρίπολης.

Στο πλαίσιο των επιστημονικών ενδιαφερόντων του πήρε μέρος στα παρακάτω Ερευνητικά Προγράμματα:

- ✓ «Καταγραφή του Ελληνισμού της Βουλγαρίας» Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, με υπεύθυνο καθηγητή τον Βασίλειο Κόντη (1993-1995)
- ✓ «Προβλήματα στέγασης και ενσωμάτωσης των Ποντίων μεταναστών και προσφύγων από την πρώην ΕΣΣΔ». Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής και Τμήμα Νηπιαγωγών της Σχολής Επιστημών Αγωγής, με υπεύθυνες καθηγήτριες: Παρύσατις Παπαδοπούλου και Μαρία Βεργέτη (1997)
- ✓ «Η Ελλάδα από τον Β΄ Παγκόσμιο στον Ψυχρό Πόλεμο. Διεθνείς Σχέσεις και Εσωτερικές Εξελίξεις» Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών, Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών: πράξη «Θαλής», υπεύθυνος καθηγητής: Νίκος Μαραντζίδης (2012-2015)

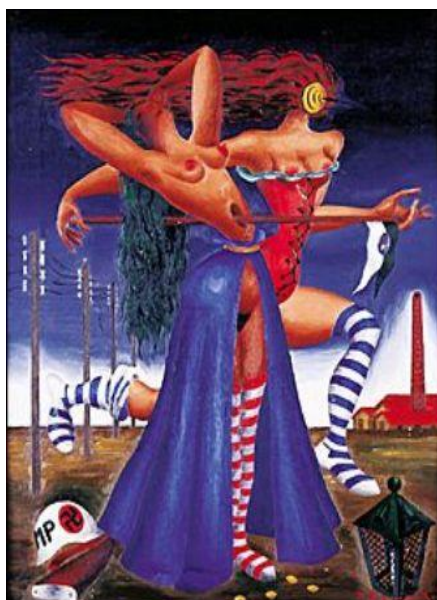
Ως Ειδικός Επιστήμονας έχει λάβει μέρος στην εκπόνηση των Προγραμμάτων Σπουδών για το γνωστικό αντικείμενο: ΙΣΤΟΡΙΑ ΛΥΚΕΙΟΥ. Ινστιτούτο

Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πράξη: «Νέο Σχολείο» (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, Υποέργο 9. Δράση: «Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών για το Γενικό Λύκειο» (Σεπτέμβριος 2014 - Μάρτιος 2015)

Ένα ακόμη προσόν που διακρίνει τη φιλέρευνη στάση του είναι η γλωσσομάθεια. Ο Τάσος Χατζηαναστασίου γνωρίζει αγγλικά, ιταλικά, γερμανικά, βουλγάρικα και ισπανικά.

Στην επιστημονική και συγγραφική του δραστηριότητα συγκαταλέγονται πλήθος δημοσιεύσεων σε επιστημονικά περιοδικά, συνέδρια, ημερίδες καθώς και βιβλία ιστορικού, πολιτικού, παιδαγωγικού και λογοτεχνικού περιεχομένου. Είναι μέλος της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού «*Νέος Ερμής ο Λόγιος*» που εκδίδει η Εταιρεία Μελέτης Ελληνικού Πολιτισμού και αρθρογραφεί στην Εφημερίδα «Ρήξη» και στη διαδικτυακή πύλη www.alfavita.gr.

Το 2004 έλαβε μαζί με το Δημήτρη Πασχαλίδη το Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών Ελένης και Πάνου Ψημμένου για το βιβλίο: *Τα γεγονότα της Δράμας, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1941, Εξέγερση ή προβοκάτσια*, Δήμος Δράμας, Δημοτική Επιχείρηση Κοινωνικής Πολιτιστικής και Τουριστικής Ανάπτυξης, Δράμα 2003.

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ:

✓ Διδακτορική διατριβή (1998)

Τίτλος: «Ομάδες ένοπλης αντίστασης στη βουλγαρική κατοχή της ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, 1941-1944, συμβολή στην Ιστορία της ελληνικής Εθνικής Αντίστασης», Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Φιλοσοφική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η ενασχόληση με τα Βαλκάνια και ειδικότερα η γνώση της βουλγαρικής γλώσσας καθώς και η συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι υπάρχει κενό στην ελληνική βιβλιογραφία τόσο σε ό,τι αφορά την Ιστορία της Ανατολικής Μακεδονίας όσο και την Εθνική Αντίσταση στη βουλγαρική κατοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (1941-1944) τον οδήγησαν να επιλέξει το θέμα της Εθνικής Αντίστασης στις βουλγαροκρατούμενες περιοχές ως αντικείμενο έρευνας για τη διδακτορική του διατριβή.

Οι πηγές που χρησιμοποίησε καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα από πρωτογενείς αρχειακές πηγές ελληνικές, βρετανικές, βουλγαρικές, γερμανικές, αμερικανικές και γιουγκοσλαβικές. Εξίσου εκτενής υπήρξε και η βιβλιογραφική έρευνα ενώ, για πρώτη φορά στο πλαίσιο μιας διδακτορικής διατριβής στην Ελλάδα, χρησιμοποιήθηκαν μέθοδοι της Προφορικής Ιστορίας καθώς επισκέφτηκε σχεδόν κάθε χωριό της περιοχής αναζητώντας τους ζώντες πρωταγωνιστές και αυτόπτες μάρτυρες των γεγονότων. Το υλικό των συνεντεύξεων το έχει καταθέσει στο Ελληνικό Λογοτεχνικό Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.) Θεσσαλονίκης και οι περιλήψεις τους έχουν δημοσιευτεί στον ειδικό τόμο: *Ε.Λ.Ι.Α., Αρχείο Προφορικής Ιστορίας, Κατάλογος Περιλήψεων των ηχογραφημένων μαρτυριών που παραχώρησαν στο ΕΛΙΑ ο Επίκουρος Καθηγητής Νίκος Μαραντζίδης και ο Δρ. Ιστορίας Τάσος Χατζηαναστασίου στο πλαίσιο της συνεργασίας του ΕΛΙΑ με το Δίκτυο Μελέτης Εμφυλίων Πολέμων*, (Θεσσαλονίκη 2007). Θα άξιζε ακόμη να επισημανθεί ότι υπήρξε η πρώτη διατριβή στην Ελλάδα για την Εθνική Αντίσταση.

Η έρευνα είχε να αντιμετωπίσει τόσο προβλήματα που αφορούσαν την καταγραφή των γεγονότων (τι πραγματικά έγινε) όσο και την ερμηνεία τους. Τα κενά που υπήρχαν στις πληροφορίες των αρχειακών δημοσιευτων πηγών και της βιβλιογραφίας συμπληρώθηκαν σε μεγάλο βαθμό από την εκτεταμένη επιτόπια έρευνα. Στα βασικά γεγονότα υπήρξε η δυνατότητα ελέγχου των πληροφοριών μέσω της διασταύρωσης περισσότερων πηγών διαφορετικής προέλευσης, ενώ για

ελάσσονος σημασίας γεγονότα εκεί που οι πηγές ήταν περιορισμένες κατέγραψε όλες τις εκδοχές τονίζοντας την κατά τη γνώμη του πιθανότερη.

Δύο ήταν τα βασικά ερμηνευτικά προβλήματα που τέθηκαν κατά την έρευνά του: το πρώτο αφορούσε την ερμηνεία των γεγονότων της Δράμας του Σεπτεμβρίου 1941, κατά τα οποία σημειώνονται οργανωμένες, αιματηρές, ανταρτικές επιθέσεις στη Δράμα και σε δεκάδες χωριά της περιοχής εναντίον των βουλγαρικών αρχών κατοχής ενώ σε αντίποινα οι τελευταίες προχώρησαν σε μαζικές εκτελέσεις κατοίκων και απηνή δίωξη των ανταρτών για πολλούς μήνες μετά τα γεγονότα. Η επικρατέστερη έως τότε ερμηνεία ήταν πως οι ανταρτικές επιθέσεις υπήρξαν το αποτέλεσμα σχεδιασμένης δράσης των βουλγαρικών αρχών με τη συνεργασία ή μη, ανάλογα με την πολιτική τοποθέτηση, των τοπικών κομμουνιστικών οργανώσεων. Τα πορίσματα της έρευνας οδήγησαν σε απόρριψη της εκδοχής της «προβοκάτσιας», όπως επικράτησε να χαρακτηρίζονται τα γεγονότα της Δράμας. Αντίθετα, αυτά ερμηνεύονται ως μια αυθεντική εξέγερση που σχεδίασαν και πραγματοποίησαν οι τοπικές κομμουνιστικές οργανώσεις της Δράμας υπακούοντας στις ραδιοφωνικές εκκλήσεις των Σοβιετικών για εξέγερση στις κατεχόμενες από τον Άξονα περιοχές που θα λειτουργούσε ως αντιπερισπασμός στη γερμανική επίθεση στην ΕΣΣΔ.

Το δεύτερο ερμηνευτικό πρόβλημα αφορούσε το φαινόμενο της παράλληλης και ανταγωνιστικής δράσης δύο ένοπλων αντιστασιακών οργανώσεων: του ΕΛΑΣ από τη μία και των Ομάδων Φωστηρίδη (Αντών-τσαούς) από την άλλη. Η έρευνα έδειξε ότι οι αρχικά ανεξάρτητες τοπικές ένοπλες ομάδες οδηγήθηκαν τελικά σε ρήξη το Δεκέμβριο του 1943 και από την επόμενη χρονιά - με ελάχιστες εξαιρέσεις ομάδων που ακολούθησαν «μοναχική πορεία» - συγκρότησαν τις προαναφερθείσες οργανώσεις. Αποφασιστικός υπήρξε ο ρόλος της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής, που ενώ αρχικά είχε ως αποστολή την ενίσχυση του ΕΛΑΣ στη συνέχεια θα μεταπηδήσει και θα ενισχύει (με ρίψεις υλικού και χρημάτων) από το Φεβρουάριο του 1944 μονομερώς τους λεγόμενους εθνικιστές αντάρτες του Αντών-τσαούς, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων αποτελούνταν από τουρκόφωνους πρόσφυγες από τον Δυτικό Πόντο. Απαιτήθηκε επομένως ειδικότερη έρευνα που αφορούσε τις ιδιαιτερότητες των τοπικών κοινοτήτων της περιοχής και του πολιτικού τους προσανατολισμού. Σε ό,τι αφορά τα γεγονότα και την ερμηνεία τους, αποκαλυπτικά υπήρξαν και τα σχετικά βρετανικά αρχεία καθώς εκλογικεύουν κατά κάποιο τρόπο τις μέχρι τώρα ερμηνείες, τόσο της εαμικής όσο και της αντίπαλης πλευράς που ως τότε ερμήνευαν τα γεγονότα εμφανώς επηρεασμένες

από τις προκαταλήψεις του Εμφυλίου Πολέμου. Το συμπέρασμα είναι ότι ο διαχωρισμός των αντιστασιακών ομάδων οφείλεται στο συνδυασμό πολλών παραγόντων όπως είναι η βρετανική πολιτική στην Ελλάδα και ειδικότερα στην περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, η ηγεμονική πολιτική του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ καθώς και η αδιάλλακτη αντικομμουνιστική στάση των τουρκόφωνων Ποντίων της Ανατολικής Μακεδονίας που αποτελούσαν σημαντική συνιστώσα της ένοπλης αντίστασης.

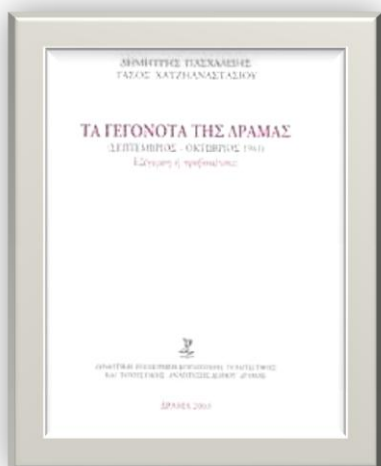
Η διατριβή δεν περιορίστηκε στην καταγραφή και την ερμηνεία των γεγονότων που αφορούσαν τις τοπικές εξελίξεις. Επεκτάθηκε και στην περιγραφή και ερμηνεία των γενικότερων εξελίξεων που αφορούσαν τις διεθνείς εξελίξεις και την πορεία του πολέμου, την πολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων και ιδιαίτερα τη βρετανική, την πολιτική των εξόριστων ελληνικών κυβερνήσεων καθώς και τη γενικότερη πολιτική του ΕΑΜ και του ΚΚΕ.

✓ ΒΙΒΛΙΑ

(Με τον Δημήτρη Πασχαλίδη) Τα γεγονότα της Δράμας, Σεπτέμβριος-

Οκτώβριος 1941, Εξέγερση ή προβοκάτσια;

**Δήμος Δράμας, Δημοτική Επιχείρηση
Κοινωνικής Πολιτιστικής και Τουριστικής
Ανάπτυξης, Δράμα 2003**

Το βιβλίο αποτελεί την ολοκλήρωση της έρευνας που ο συγγραφέας είχε ξεκινήσει στο πλαίσιο της διδακτορικής του διατριβής το 1994. Έτσι, συνολικά η έρευνα διήρκεσε τουλάχιστον δέκα χρόνια. Ξεκίνησε από μία κριτική διάθεση απέναντι στην κυρίαρχη μέχρι τότε ερμηνεία των

γεγονότων της Δράμας, τα οποία ερμηνεύονταν ως το αποτέλεσμα ενός σατανικού βουλγαρικού σχεδίου το οποίο ανέλαβαν να υλοποιήσουν με ή παρά τη θέλησή τους οι τοπικοί εκπρόσωποι του ΚΚΕ. Η έρευνα έδειξε ότι τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά. Είναι, για παράδειγμα γεγονός ότι η Περιφερειακή Επιτροπή Δράμας του ΚΚΕ είχε δώσει εντολή στα μέλη της, στη διάρκεια της κατάρρευσης του μετώπου, να επιστρέψουν στα σπίτια τους μαζί με τον οπλισμό τους. Τον ίδιο κιάλας μήνα η ίδια οργάνωση ξεκινά σειρά επαφών στη Δράμα και τα χωριά με σκοπό την προετοιμασία ένοπλης αντιστασιακής δράσης. Πολύ σύντομα

οργανώνεται ανταρτική βάση στα όρη της Λεκάνης. Λίγο αργότερα, η επίθεση στη Σοβιετική Ένωση και η αγωνιώδης έκκληση του Στάλιν προς τα κομμουνιστικά κόμματα της Βαλκανικής να αρχίσουν χτυπήματα στα νώτα των δυνάμεων του Άξονα, καθιστά επιτακτικότερη την ανάληψη δράσης και μάλιστα μαζικής, αποφασιστικής με όσο το δυνατό μεγαλύτερο κόστος για τον εχθρό.

Όσον αφορά την ανταρτική δραστηριότητα, αυτή είναι έντονη, μαζική και συντονισμένη και εκδηλώνεται στις 28 και στις 29 Σεπτεμβρίου 1941. Από τον τρόπο που εκδηλώθηκαν οι επιθέσεις των ανταρτών στα χωριά φαίνεται ότι υπήρχε ένα σαφές σχέδιο δράσης που εφαρμόστηκε σχεδόν πανομοιότυπα σε όλα τα μέρη. Τελική κατάληξη ήταν η συγκέντρωση των νέων που κλήθηκαν να συμμετάσχουν στην «επανάσταση» στο Παγγαίο και στα Όρη της Λεκάνης.

Αλλά τα γεγονότα της Δράμας δεν ήταν ένα μεμονωμένο περιστατικό στη Μακεδονία. Ήδη στις αρχές Σεπτεμβρίου είχαν εκδηλωθεί μικρής κλίμακας ανταρτικές επιθέσεις στην περιοχή της Νιγρίτας και του Κιλκίς. Για την περιοχή της Δράμας όμως σχεδιάστηκε και πραγματοποιήθηκε μια μεγάλης κλίμακας επίθεση. Αυτό οφείλεται πιθανότατα στο γεγονός ότι εδώ υπήρχαν περισσότερες ένοπλες ομάδες και, το κυριότερο, περισσότερα χωριά με ισχυρή κομμουνιστική επιρροή. Ανάλογο όμως εγχείρημα με τους κομμουνιστές της Δράμας είχαν αποπειραθεί και οι κομμουνιστές στη Γιουγκοσλαβία στα μέσα του καλοκαιριού του 1941. Ανταποκρινόμενοι στην έκκληση του Στάλιν οι παρτιζάνοι του Τίτο εξαπέλυσαν επιθέσεις κατά των Γερμανών σε πολλά σημεία της χώρας, στοχεύοντας μάλιστα στη δημιουργία απελευθερωμένων περιοχών.

Από την άλλη μεριά, τα βουλγαρικά αντίποινα ξεπέρασαν κατά πολύ το χώρο εκδήλωσης των ανταρτικών επιθέσεων. Γενικά, οι βουλγαρικές αρχές αντιμετώπισαν τον ελληνικό πληθυσμό ως έναν εξεγερμένο πληθυσμό που έπρεπε να υποταχθεί. Σ' αυτό συνετέλεσε και το γεγονός ότι οι βουλγαρικές απώλειες ήταν αρκετά μεγάλες, άλλο ένα στοιχείο που μας απομακρύνει από την ιδέα της σκηνοθεσίας των γεγονότων από τις βουλγαρικές αρχές. Με βάση αυτή την αντιμετώπιση βομβαρδίστηκαν κατοικημένοι τόποι, έγιναν στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον... αμάχων, διενεργήθηκαν μαζικές συλλήψεις, έγιναν βασανισμοί και, το πιο αποτρόπαιο, μαζικές εκτελέσεις αθώων κατοίκων. Οι βιασμοί, οι λεηλασίες και διαρπαγές περιουσιών και οι πυρπολήσεις σπιτιών ολοκλήρωσαν την υλική και ηθική καταρράκωση του ελληνικού πληθυσμού που

ήταν τελείως απροστάτευτος. Όσο κι αν οι ελληνικές πηγές διογκώνουν τους αριθμούς και χρησιμοποιούν δραματικούς τόνους, παραμένει γεγονός αναμφισβήτητο ότι οι βουλγαρικές αρχές έλαβαν μέτρα ιδιαίτερα σκληρών αντιποίνων.

Οι ευθύνες που βαραίνουν την ηγεσία των οργανώσεων του ΚΚΕ αφορούν την ίδια την απόφαση για μια εξ εφόδου κατάληψη της εξουσίας κατά τα πρότυπα των μεγάλων επαναστάσεων. Έτσι, η ευκαιρία που δόθηκε στο ΚΚΕ στην Ανατολική Μακεδονία να αποτελέσει την πρωτοπορία του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα χάθηκε ανεπιστρεπτή. Κανένα στοιχείο ωστόσο δεν δικαιώνει την άποψη ότι οι κομμουνιστές συνεργάστηκαν με οποιονδήποτε τρόπο με τις βουλγαρικές κατοχικές αρχές. Αντίθετα, θα πληρώσουν πολύ βαρύ τίμημα, στελέχη και απλά μέλη θα συλληφθούν, θα εκτελεστούν, θα καταδιωχθούν και θα υποστούν βασανιστήρια ενώ οι ισχυρές οργανώσεις του ΚΚΕ στην περιοχή θα διαλυθούν.

Η έρευνα ολοκληρώθηκε με την καταγραφή των θυμάτων που επέτρεψε τη σύσταση ενός όσο το δυνατόν πληρέστερου ονομαστικού καταλόγου που περιλαμβάνει τον τόπο καταγωγής, το επάγγελμα καθώς και τον τόπο, τρόπο και χρόνο θανάτου κάθε θύματος. Η επιτυχία του εγχειρήματος οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον Δραμινό ερευνητή, Δημήτρη Πασχαλίδη, ο οποίος έλαβε συμπληρωματικές συνεντεύξεις και είναι αυτός που συνέταξε τον κατάλογο με τα θύματα των βουλγαρικών αντιποίνων.

Η ογκώδης (750 σελίδες) και πρωτοποριακή αυτή εργασία (351 συνεντεύξεις) θεωρούμε πως κλείνει οριστικά τόσο το ζήτημα της ερμηνείας των μέχρι τότε αμφιλεγόμενων γεγονότων της Δράμας του 1941 όσο και το ζήτημα της ακριβούς και λεπτομερούς καταγραφής των γεγονότων αλλά και του αριθμού των θυμάτων.

✓ ***Αντάρτες και καπετάνιοι, Η Εθνική Αντίσταση κατά της βουλγαρικής κατοχής της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης, 1942-1944, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2003***

Το βιβλίο αυτό αποτελεί ουσιαστικά την περαιτέρω επεξεργασία του δεύτερου μέρους της διδακτορικής του διατριβής, εξετάζει δηλαδή το ζήτημα της αντιστασιακής

δράσης στις βουλγαροκρατούμενες περιοχές μετά την καταστολή των ανταρτικών επιθέσεων που έλαβαν χώρα κατά τα γεγονότα της Δράμας το 1941. Κεντρικό θέμα του βιβλίου αποτελεί η καταγραφή και ερμηνεία των γεγονότων που αφορούν την ένοπλη δράση των αρχικά ανεξάρτητων και ασύνδετων μεταξύ τους αντιστασιακών ομάδων που σχηματίζονται είτε ως υπολείμματα των ανταρτικών σχηματισμών που είχαν συμμετάσχει στα γεγονότα είτε ως αποτέλεσμα των μέτρων καταστολής και του κλίματος τρομοκρατίας που επικράτησε. Παρουσιάζεται έτσι το μωσαϊκό των ομάδων αυτών και η περιορισμένη γενικά δράση τους έως τη συγκρότηση των πρώτων μονάδων του ΕΛΑΣ το 1943 που επιχειρεί την ενοποίηση και το συντονισμό των ένοπλων ομάδων. Σε ένα πρώτο στάδιο η απόπειρα αυτή είναι επιτυχής και οι περισσότερες ανεξάρτητες ομάδες εντάσσονται πράγματι στον ΕΛΑΣ ενώ οι ληστανταρτικές συμμορίες που είχαν συγκροτηθεί είτε διαλύονται με τη βία είτε προσχωρούν και αυτές στον ΕΛΑΣ εγκαταλείποντας την εγκληματική τους δραστηριότητα. Η Συμμαχική Στρατιωτική Αποστολή που φτάνει στην περιοχή το φθινόπωρο του 1943 ενισχύει μεν το κύρος του ΕΛΑΣ, θα υπάρξουν ωστόσο και ομάδες που θα επιμείνουν στην οργανωτική τους αυτοτέλεια.

Η απόφαση του ΕΛΑΣ να ενσωματώσει δια της βίας ή να διαλύσει τις ανεξάρτητες ομάδες του Παγγαίου, που συγκροτούν κυρίως τουρκόφωνοι Πόντιοι, θα οδηγήσει σε ανοιχτή σύγκρουση με αποτέλεσμα οι τελευταίες να καταφύγουν στα όρη της Λεκάνης όπου δρούσε ο επίσης τουρκόφωνος Πόντιος, Αντώνης Φωστηρίδης (Αντών-τσαούς). Έτσι, θα δημιουργηθεί μια ξεχωριστή αντιστασιακή οργάνωση που θα περάσει γρήγορα στην αντεπίθεση την Πρωτοχρονιά του 1944 εξοντώνοντας το μικρό τμήμα του ΕΛΑΣ που δρούσε στα όρη της Λεκάνης. Στη συνέχεια, οι εθνικιστές αντάρτες θα αποσπάσουν τον Βρετανό Ταγματάρχη Μίλερ, Αρχηγό της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής από τον ΕΛΑΣ θέτοντας τις υπηρεσίες τους στο Γενικό Συμμαχικό Στρατηγείο της Μέσης Ανατολής. Οι Βρετανοί πράγματι θα αποδεχθούν το αίτημα διαπιστώνοντας ότι υπάρχει η δυνατότητα οι εθνικιστές αντάρτες του Αντών-τσαούς, εφόσον ενισχυθούν, να αποτελέσουν μια αξιόμαχη, υπάκουη και χρήσιμη για την πολιτική τους στην Ελλάδα, αντιστασιακή οργάνωση, κατά το πρότυπο του ΕΔΕΣ στην Ήπειρο. Έτσι, στο εξής θα ενισχύουν με ρίψεις μονομερώς πλέον τις ομάδες Φωστηρίδη που ενισχυμένες θα παρουσιάσουν αξιόλογη αντιστασιακή δράση την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1944 με κορυφαία στιγμή τη μάχη της Γέφυρας των Παπάδων στο Νέστο το Μάιο. Από την άλλη μεριά, ο ΕΛΑΣ θα ανασυγκροτηθεί και θα ενισχυθεί

με αξιωματικούς που θα σταλούν από τις γερμανοκρατούμενες περιοχές και θα περάσει κι αυτός στη δράση καταγράφοντας σειρά συγκρούσεων με τις βουλγαρικές κατοχικές δυνάμεις. Έχουμε έτσι το φαινόμενο των παράλληλων ανταγωνιστικών οργανώσεων στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη.

Όπως και στη διατριβή, εξετάζονται επίσης οι γενικότερες πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις που φωτίζουν καλύτερα τις επιλογές των πρωταγωνιστών (εθνικιστών, ΕΛΑΣ και Βρετανών) στο τοπικό επίπεδο. Εξετάζονται ακόμη οι διεθνείς εξελίξεις και οι διπλωματικές διεργασίες που οδήγησαν στον τερματισμό της Κατοχής και την οριστική αποχώρηση των βουλγαρικών στρατευμάτων από τα ελληνικά εδάφη. Το συμπέρασμα είναι ότι η αντίσταση στη βουλγαρική κατοχή υπήρξε συνεχής, επίμονη και αποφασιστικής σημασίας για τη διατήρηση της ελληνικότητας σε μια ιδιαίτερα ευαίσθητη περιοχή.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ

- ✓ *Το Ηφαίστειο του Αίμου, τα Βαλκάνια μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 1992 (ISBN 960-427-015-Χ)
- ✓ *Κύπρος και Μεταπολίτευση, το σύμπλεγμα της ήττας*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 2004 (ISBN 960-427-050-8)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- ✓ *Το άλλο σχολείο, πρόταση για μια παιδεία χωρίς αποκλεισμούς από την εμπειρία διδασκαλίας στη Μέση Τεχνική Εκπαίδευση*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 2001 (ISBN 960-427-065-4)
- ✓ *Το σχολείο είναι γυρισμένο ανάποδα. Η γλωσσική διδασκαλία στη Μέση Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 2011, (ISBN 978-960-427-126-9)
- ✓ *«Εφέρθησαν ακόσμως»: Παραβατική συμπεριφορά και τιμωρία στο Γυμνάσιο Ναυπλίου, 1836-1862*, Έκδοση Δήμου Ναυπλιέων, Ναύπλιο 2015 (υπό έκδοση)

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

- ✓ Χριστοφίδης Λάζαρος, *Ανεξαρτησία ή Αυτοδιάθεση*; Εκδόσεις Αιγαίον, Λευκωσία 2009 (ISBN: 978-9963-596-37-9)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ (με εισαγωγή και επιμέλεια του ίδιου):

- ✓ (Από τα Ισπανικά), Σιμόν Μπολίβαρ, *Το Μανιφέστο της Καρθαγένης*, Εκδόσεις Αιγαίον, Λευκωσία 2010 (ISBN: 978-9963-692-40-8)
- ✓ (Από τα Ισπανικά), Τσε Γκεβέρα, *Πατρίδα ή θάνατος, ομιλία στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, 11 Δεκεμβρίου 1964*, Εκδόσεις Αιγαίον, Λευκωσία 2010 (ISBN: 978-9963692-13-2)

ΑΛΛΗ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ✓ Το Κτήμα που βλέπει στη θάλασσα (μυθιστορηματικό αντικαταθλιπτικό μανιφέστο), Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 2011

- ✓ Τακτική αρθρογραφία στην εφημερίδα Ρήξη και το περιοδικό Άρδην (Αθήνα) καθώς και στη διαδικτυακή πύλη www.alfavita.gr

ΑΡΘΡΑ:

1. «Κριτική αξιολόγηση θεωριών ωραιοποίησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας» στα Πρακτικά του Συνεδρίου «Παιδεία και εθνική συνείδηση στον ελληνικό κόσμο από την Άλωση μέχρι τις παραμονές της Επανάστασης του 1821. Ζητήματα Έρευνας και Ερμηνείας», Αθήνα 2014, σ. 342-352
2. «Πρόταση διακειμενικής προσέγγισης στη διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών στην Α΄ Λυκείου», περ. *Φιλολογική*, τ. 122, Ιανουάριος – Μάρτιος 2013, σ. 47-52.
3. «Οθωμανοί Τούρκοι και Βαλκάνια», περ. *Νέος Λόγιος Ερμής*, τ. 2, Μάιος – Αύγουστος 2011, σ. 71-92
4. «Η «Αλεξανδρία» ή όταν ο Κράλης Μάρκος συνάντησε τον Κωνσταντίνο.

- Κοινοί τόποι στη βαλκανική λογοτεχνία της Τουρκοκρατίας», περ. *Νέος Λόγιος Ερμής*, τ. 1, Ιανουάριος – Απρίλιος 2011, σ. 137-150
5. «Το Ζιζάνιο: μια σατιρική εφημερίδα στα βουνά της Ανατολικής Μακεδονίας», στα Πρακτικά της Ημερίδας: *Εθνική Αντίσταση 1941-1944, Ο παράνομος Τύπος στη βόρεια Ελλάδα*, Μορφωτικό Ίδρυμα Ένωσης Συντακτών Ημερήσιων Εφημερίδων Μακεδονίας – Θράκης, Θεσσαλονίκη 2009, σ. 116-125
  6. «Ελληνικές κοινότητες και σχολεία στο Λίβανο, τη Συρία και την Αλεξανδρέττα τη δεκαετία του 1930: συμβολή στη μελέτη της ελληνικής παρουσίας στην ευρύτερη περιοχή της Συρίας», *Ίστωρ*, τ. 15 (2009), σ. 187-212
  7. «Η Βουλγαρική Ιστοριογραφία για τη δεκαετία 1940-1950», στο Αντωνίου Γιώργος - Μαραντζίδης Νίκος (επιμ.), *Η εποχή της Σύγχυσης, Η δεκαετία του 1940 και η ιστοριογραφία*, Εστία, Αθήνα 2008, σ. 149-169
  8. «Εμπρός ΕΛΑΣ για την Ελλάδα: η εθνικοαπελευθερωτική διάσταση της Εθνικής Αντίστασης», περ. *Άρδην*, τ. 65, Ιούνιος – Ιούλιος 2007, 73-76
  9. «Τα γεγονότα της Δράμας 1941. Απόπειρα μιας διαφορετικής ερμηνείας», ανακοίνωση στην Δ΄ Επιστημονική Συνάντηση: *Η Δράμα και η περιοχή της: Ιστορία και Πολιτισμός*, Δημοτική Επιχείρηση Τουριστικής και Πολιτιστικής Ανάπτυξης, Δράμα 2006, σ. 531-540
  10. «Δωσίλογοι ή απελευθερωμένος πληθυσμός; Σλαβόφωνοι συνεργάτες των βουλγαρικών αρχών κατοχής στη βουλγαροκρατούμενη Ανατολική Μακεδονία και Θράκη», στον τόμο Μιχαηλίδης Ιάκωβος, Νικολακόπουλος Ηλίας, Φλάισερ Χάγκεν (επιμ.), *«Εχθρός» εντός των τειχών, όψεις του Δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006, σ. 271-289
  11. «Ο ΕΛΑΣ, ο ξένος παράγοντας και η τοπική κοινωνία στη γερμανοκρατούμενη ζώνη του Έβρου», *Κλειώ*, τ. 3, καλοκαίρι 2006, σ. 35-62.
  12. «Οι εθνικιστές οπλαρχηγοί στη βουλγαροκρατούμενη Μακεδονία και τη Θράκη», στον τόμο: Μαραντζίδης Νίκος (επιμ.) *Οι άλλοι καπετάνιοι, αντικομμουνιστές ένοπλοι στα χρόνια της Κατοχής και του Εμφυλίου*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2005, σ. 297-373
  13. «Η Εθνική Αντίσταση στο γερμανοκρατούμενο Έβρο μέσα από τα μάτια

ενός έλληνα πράκτορα στην Αδριανούπολη το 1944», περ. *Περί Θράκης*, τόμος 4 (2004), σ. 189-210

14. «Η διδακτική της Ιστορίας», Δικτυακός χώρος του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, *Φρυκτωρίες* στην ενότητα: Διδακτικές Προτάσεις:
<http://www.komvos.edu.gr/fryktoories/teachingmaterial/didaktiki-tis-istorias>
15. «Ο ΕΛΑΣ στην περιοχή της Καβάλας και την Ανατολική Μακεδονία και Δυτική Θράκη μέσα από τις σελίδες του ημερολογίου του 26^{ου} Συντάγματος», *Α΄ Διεθνές Συνέδριο Βαλκανικών Ιστορικών Σπουδών, «Η Καβάλα από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα», Καβάλα 20-23 Σεπτεμβρίου 2001*, Ιστορικό και Λογοτεχνικό Αρχείο Καβάλας, Καβάλα 2003, σ. 665-756
16. «Η Εθνική Αντίσταση κατά της βουλγαρικής κατοχής», στον τόμο Κοτζαγεώργη – Ζυμάρη Ξανθίππη (επιμ.), *Η βουλγαρική κατοχή στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη*, ΙΜΧΑ, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 2002, σ. 193-233
17. «Σλαβόφωνοι συνεργάτες των αρχών κατοχής και το κίνημα αντίστασης», ανακοίνωση στη Γ΄ επιστημονική συνάντηση: *Η Δράμα και η περιοχή της, Ιστορία και Πολιτισμός, Δράμα 21-24 Μαΐου 1998*. Δήμος Δράμας, Δημοτική Επιχείρηση Κοινωνικής, Πολιτιστικής και Τουριστικής Ανάπτυξης, Δράμα 2002, σ. 625-635
18. «Ο πρώτος γύρος του Εμφυλίου Πολέμου στη γερμανοκρατούμενη δυτική πλευρά του Στρυμόνα, Σεπτέμβριος – Δεκέμβριος 1943», *Βαλκανικά Σύμμεικτα*, τ. 12-13 (2001-2002), σ. 172-188
19. (Με την Ξανθίππη Κοτζαγεώργη) «Memories of the Bulgarian Occupation of Eastern Macedonia: three generations», στο Mazower Mark (edit.), *After the War was over, reconstructing the family, nation and state*, Princeton University Press 2000, New Jersey, 273-292. Και στα ελληνικά: «Προσωπική και συλλογική μνήμη από τις εμπειρίες της βουλγαρικής κατοχής στην ανατολική Μακεδονία», Μαζάουερ Μαρκ (επιμ.), *Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας, του έθνους και κράτους στην Ελλάδα, 1943-1960*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2003, σ. 297-318
20. «Οι ρίζες του εμφυλίου πολέμου στην Αν. Μακεδονία, Σεπτέμβριος 1943- Δεκέμβριος 1944», στο Κουτσούκης Κλεομένης, Σακκάς Ιωάννης (Επιμ.), *Πτυχές του Εμφυλίου Πολέμου 1946-1949*, Φιλίστωρ, Αθήνα 2000, σ. 315-326
21. «Οι ελληνικές κοινότητες της σημερινής Βουλγαρίας. Ιστορική Αναδρομή»,

- στο Κοτζαγεώργη Ξανθίππη (επιμ.), *Οι Έλληνες της Βουλγαρίας, ένα ιστορικό τμήμα του περιφερειακού ελληνισμού*, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 49-82
22. «Η οικονομική ζωή των ελληνικών κοινοτήτων», στον ίδιο τόμο, όπ. π., σ. 231-250
23. «Η εθνική αντίσταση στην Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη 1941-1944. Προβλήματα πηγών και ιστοριογραφίας», διεθνές συνέδριο: *Μακεδονία και Θράκη, Κατοχή - Αντίσταση - Απελευθέρωση*, Θεσσαλονίκη, 9-12 Δεκεμβρίου 1994, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 251-259
24. «Η βουλγαρική άποψη για την κατοχή στην Ανατολική Μακεδονία 1941-1944 και τα γεγονότα της Δράμας του Σεπτεμβρίου 1944», Πρακτικά Συνεδρίου: *Η Δράμα και η περιοχή της, ιστορία και πολιτισμός, Β΄ επιστημονική συνάντηση, Δράμα 18-22 Μαΐου 1994*, Δήμος Δράμας, Δημοτική Επιχείρηση Κοινωνικής Πολιτιστικής και Τουριστικής Ανάπτυξης, Δράμα 1998, σ. 753-764
25. «Οι Ελληνοβουλγαρικές σχέσεις και η βουλγαρική ιστοριογραφία για το πρόβλημα της Κατοχής 1941-1944. Μία πρώτη προσέγγιση», *Ελλοπία*, τ. 22, καλοκαίρι 1994, σ. 21-26
26. «Ιστορία της προβληματικής για το έθνος», στο Καραμπελιάς Γιώργος (επιμ.): *Η ελληνική Ουτοπία*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 1994, σ. 27-41

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΑ/ΗΜΕΡΙΔΕΣ

1. 2014, Ναύπλιο, 5 Οκτωβρίου, Βιβλιοθήκη «Ανθός» του «Φουγάρου», διάλεξη με θέμα: «Εφέρθησαν ακόσμως: Παραβατική συμπεριφορά και τιμωρία στο Γυμνάσιο Ναυπλίου, 1836-1862» στο πλαίσιο του κύκλου συζητήσεων με τίτλο: «Ιστορίες της πόλης μας».
2. 2013, Αθήνα, 31 Μαρτίου, Αίθουσες Λόγου και Τέχνης Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, εφημ. Χριστιανική, περ. Νέος Ερμής ο Λόγιος, περ. Νέα Ευθύνη, περ. Manifesto, Σύνδεσμος Επιστημόνων Πειραιά, Συνέδριο με θέμα: «Παιδεία και εθνική συνείδηση στον ελληνικό κόσμο από την Άλωση μέχρι τις παραμονές της Επανάστασης του», εισήγηση με τίτλο: «Κριτική αξιολόγηση θεωριών ωραιοποίησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας».
3. 2012, Ναύπλιο, 1 Νοεμβρίου, Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη «ο Παλαμήδης», περιοδικό Νέος Ερμής ο Λόγιος, διάλεξη με θέμα: «1897: από την ήττα και τη χρεοκοπία στην Ανόρθωση της χώρας»
4. 2012, Δράμα, 17 Νοεμβρίου, Δημοτικό Ωδείο Δράμας, Δημοτική Επιχείρηση Κοινωνικής Πολιτιστικής και Τουριστικής Ανάπτυξης Δήμου Δράμας, Συνέδριο με θέμα: «Από το Μακεδονικό Αγώνα στην Απελευθέρωση της Δράμας», ανακοίνωση με τίτλο: «Η περιοχή της Δράμας, 1878-1912: αλυτρωτικές βλέψεις από την άλλη πλευρά των συνόρων»
5. 2011, Θεσσαλονίκη, 8 Δεκεμβρίου, Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ημερίδα για την Ελληνική Γλώσσα, εισήγηση με τίτλο: «Προβλήματα γλωσσικής διδασκαλίας στην ελληνική Μέση Εκπαίδευση»
6. 2010, Άργος, 17 Φεβρουαρίου, 2^ο Γυμνάσιο Άργους, Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων, Μαρία Κέκκου, Ημερίδα για τη Διδασκαλία της Ιστορίας στη Μέση Εκπαίδευση, εισήγηση με τίτλο: «Οι περιπέτειες της Κυπριακής Ιστορίας στα σχολικά εγχειρίδια της Ελλάδας»
7. 2008, Λευκωσία, 24 Νοεμβρίου, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Ερευνητική Μονάδα Αρχαιολογίας, διάλεξη με τίτλο: «Αθέατες πλευρές του Μακεδονικού Ζητήματος: η Ανατολική Μακεδονία στο πλαίσιο του βουλγαρικού αλυτρωτισμού»
8. 2008, Παλέρμο, 13 Νοεμβρίου, Università di Palermo, Dipartimento «Aglaià» di Studi Greci, Latini e Musicali. Διημερίδα για την Ιστορία και τον

- Πολιτισμό της Κύπρου. Εισήγηση στα ιταλικά με τίτλο: «Η Κύπρος στα σχολικά βιβλία Ιστορίας»
9. 2008, Λεμεσός, 4 Οκτωβρίου, Σύνδεσμος Ελλήνων Κυπρίων Φιλολόγων, Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, ΟΕΛΜΕΚ, Συνέδριο με θέμα τη Διδασκαλία της Ιστορίας στη Μέση Εκπαίδευση. Εισήγηση με τίτλο: «Η διδασκαλία της Νεότερης Ιστορίας στη Μέση Εκπαίδευση με αφορμή το νέο βιβλίο Ιστορίας της Γ΄ Λυκείου» (υπό έκδοση στα Πρακτικά)
  10. 2006, Δράμα, 14 Μαΐου, Δημοτική Επιχείρηση Τουριστικής και Πολιτιστικής Ανάπτυξης, Ε΄ Επιστημονική Συνάντηση: *Η Δράμα και η περιοχή της, Ιστορία και Πολιτισμός*. Ανακοίνωση με τίτλο: «Αντώνης Φωστηρίδης (Αντών-τσαους), απόπειρα ιστορικής βιογραφίας» (υπό έκδοση στα Πρακτικά)
  11. 2004, Παλέρμο, 31 Μαΐου. Università di Palermo, Dipartimento «Aglaià» di Studi Greci, Latini e Musicali. Δημερίδα για την Ιστορία και τον Πολιτισμό της Κύπρου. Εισήγηση στα ιταλικά με τίτλο: «Το Κυπριακό Ζήτημα»
  12. 2004, Παλέρμο, 29 Ιανουαρίου. Università di Palermo, Dipartimento «Aglaià» di Studi Greci, Latini e Musicali. Διάλεξη στα ιταλικά με τίτλο: «Η ελληνική Αντίσταση, 1941-1944»
  13. 2003, Λιμενάρια Θάσου, 5 Σεπτεμβρίου. Εταιρεία Θασιακών Μελετών. Συνέδριο με θέμα: Ιστορία και Πολιτισμός της Θάσου. Εισήγηση με τίτλο: «Η Εθνική Αντίσταση στη Θάσο»
  14. 2001, Χανιά, 8 Μαΐου, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Φιλοσοφική Σχολή Ρεθύμνου. Παρουσίαση του βιβλίου: *Το άλλο σχολείο, πρόταση για μια παιδεία χωρίς αποκλεισμούς μέσα από την εμπειρία διδασκαλίας στη Μέση Τεχνική Εκπαίδευση*. Εισήγηση με τίτλο: «Το άλλο σχολείο»
  15. 1999, Χανιά, 27 Οκτωβρίου. Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Χανίων, στρογγυλό τραπέζι με θέμα: Πόλεμος και περιβάλλον. Εισήγηση με τίτλο: «Πόλεμος και Ιστορία»
  16. 1999, Χανιά, 11 Νοεμβρίου. Σύνδεσμος Φιλολόγων Χανίων, εκδήλωση με θέμα: 50 χρόνια από τη λήξη του εμφυλίου πολέμου. Εισήγηση με τίτλο: «Εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα: μύθοι και πραγματικότητες»
  17. 1994, 25-27 Νοεμβρίου. Θεσσαλονίκη, Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, Συνέδριο: *Το Μακεδονικό Ζήτημα, Όψεις και ιστορική εξέλιξη*, Θεσσαλονίκη, Ανακοίνωση με τίτλο: «Η σύγχρονη βουλγαρική ιστοριογραφία για την περίοδο 1941-1944 στην Ανατολική Μακεδονία και

Δυτική Θράκη»

18. 1993, Λευκωσία, 10 Οκτωβρίου. Ραδιοφωνικός σταθμός «Ο Λόγος». Σεμινάριο με θέμα: «Ο ελληνισμός στον κόσμο». Εισήγηση με τίτλο: «Ο Άγνωστος Ελληνισμός των χωρών της Βαλκανικής»
19. 1993, Αθήνα, 28 Μαρτίου. Α.Π.Θ. και Σπίτι της Κύπρου. Δημερίδα με θέμα τη Βυζαντινή και τη Νεότερη Κύπρο. Εισήγηση με τίτλο: «Μετά την εισβολή στην Κύπρο το 1974. Σε αναζήτηση πολιτικής»
20. 1993, Αθήνα, 18 Μαρτίου. Άλσος Γραμμάτων και Τεχνών. Σεμινάριο για τις εξελίξεις στη Βαλκανική. Εισήγηση με τίτλο: «Έθνη και Θρησκείες στα Βαλκάνια»
21. 1992, Σόφια, 1 Δεκεμβρίου. Διεθνές Κέντρο Μεσογειακών και Βαλκανικών Μελετών (CIBAL). Ημερίδα αφιερωμένη στην Ελλάδα. Εισήγηση με τίτλο: «Η Βαλκανική διάσταση της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης»

Συνέντευξη με τον Τάσο Χατζηναστασίου

1. Ας ξεκινήσουμε από τα παιδικά χρόνια και τις μνήμες που κουβαλάς από τόπους και ανθρώπους. Γεννήθηκες στη Λευκωσία, Μέχρι τότε έζησες εκεί;

Η Λευκωσία είναι ένας πολύ αγαπημένος μου τόπος. Είναι δύσκολο να μοιραστώ την ιδιαίτερη σχέση μου με αυτή την πόλη. Γεννήθηκα το 1965 κι έζησα εκεί ως τα 8 μου χρόνια που η μητέρα μας αποφάσισε να έρθει να σπουδάσει αρχαιολογία στην Αθήνα. Το

καλοκαίρι της εισβολής επιστρέψαμε και ζήσαμε από κοντά τα γεγονότα του 1974. Φύγαμε μετά τον δεύτερο Αττίλα, τον Αύγουστο. Επέστρεψα όταν πια ήμουν μαθητής του Γυμνασίου για καλοκαιρινές διακοπές και έκτοτε την επισκέπτομαι τακτικά. Μεγαλύτερα διαστήματα έζησα εκεί, στο ίδιο σπίτι του 1974, ως στρατιώτης της Εθνικής Φρουράς το

1993 και ως επισκέπτης λέκτορας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου το 2008-2009.

2. Τι κρατάς από εκείνα τα χρόνια;

Από τα παιδικά μου χρόνια κρατώ κυρίως την εμπειρία της τουρκικής εισβολής που την έζησα ως άμαχος πληθυσμός φυσικά και που με έχει σημαδέψει ανεξίτηλα. Τα προηγούμενα χρόνια όμως ήταν μάλλον ευτυχισμένα καθώς ζούσαμε ήρεμα με αρκετή οικονομική άνεση, κάτι που ανατράπηκε άρδην στη συνέχεια.

3. Πού σε βρίσκει η εφηβεία και ποιοι παράγοντες (τόποι, άνθρωποι, γεγονότα) νομίζεις ότι έπαιξαν ρόλο στην πορεία σου αυτή την περίοδο;

Μεγάλωσα στην Αθήνα, στη Νεάπολη και τα Εξάρχεια και υπήρξα μάλλον ένας τυπικός έφηβος εκείνης της εποχής. Ήμαστε τα «παιδιά με τα μαλλιά και με τα μαύρα ρούχα» του Σαββόπουλου. Ακούγαμε ροκ και ρεμπέτικα, οι παρέες μου έπαιζαν μάλιστα και τα δύο μουσικά είδη ενώ εγώ, μολονότι προσπάθησα και μελέτησα μουσική για κάποια χρόνια, μάλλον απέτυχα ως μουσικός. Υπήρξα μέτριος μαθητής για τα δεδομένα της εποχής, αλλά ευτύχησα να έχω εξαιρετικούς δασκάλους, όχι όμως στο σχολείο, το οποίο βαριόμουν αφόρητα αφού δεν είχε κάτι ουσιαστικό να μου δώσει. Μάθαινα μόνος μου με τη βοήθεια ανθρώπων όπως ο επιγραφικός αρχαιολόγος Άγγελος Ματθαίος, οικογενειακός φίλος που μου δίδασκε αρχαία ελληνικά για να αναφέρω το σημαντικότερο δάσκαλο που είχα ποτέ. Έκτοτε διατηρώ ένα ιδιαίτερο πάθος για την αρχαία ελληνική γραμματεία, και ειδικά για τον Θουκυδίδη. Διάβαζα όμως γενικά πολύ, εξωσχολικά βεβαίως. Α, ναι! Υπήρξα και αθλητής χωρίς σπουδαιές διακρίσεις εκτός από ένα χρυσό μετάλλιο ως αναπληρωματικός της καλύτερης τότε ομάδας ξιφασκίας στη σπάθη εφήβων, καθώς και μία 8η θέση σε πανελλήνιο ατομικό πρωτάθλημα στην ίδια κατηγορία. Υπήρξα επίσης τυχερός που είχα καθηγητή στην ηλεκτρική κιθάρα τον Γιάννη Δρόλαπα, έναν γνήσιο ροκά της εποχής, ο οποίος μολονότι δεν κατάφερε να με κάνει κιθαρίστα, με έμαθε αρκετά πράγματα σχετικά με το ροκ και την τεχνική της

κιθάρας. Με τις παρέες μου, παίζαμε ποδόσφαιρο της αλάνας, ακούγαμε ροκ, πηγαίναμε σε πάρτυ, σε ταβέρνες με ρεμπέτικα, σε ροκ στέκια, σε συναυλίες ή αράζαμε στα παγκάκια σε πλατείες. Επίσης, επειδή μία από τις παρέες μου είχε προχωρήσει μουσικά από τη ροκ στη τζαζ, με μύησαν στα μυστικά της και έκτοτε αποτελεί ένα πολύ αγαπημένο μουσικό είδος. Ιδιαίτερα πολιτικοποιημένος τότε δεν ήμουν, αλλά ταυτιζόμουν περισσότερο με τον αναρχικό χώρο και το πρώτο πολιτικό βιβλίο που διάβασα ήταν η «Αναρχία» του Κροπότκιν, στα 16 μου νομίζω. Η έντονη πολιτικοποίησή μου ξεκίνησε από το δεύτερο έτος στο Πανεπιστήμιο και με αφορμή τις κινητοποιήσεις εναντίον της επίσκεψης του φασίστα Λεπέν το 1984 στην Αθήνα.

4. Οι γονείς είναι πρόσωπα σημαντικά για την προσωπική μας ιστορία. Θα ήθελες να τους παρουσιάσεις σύντομα; Πώς νομίζεις ότι σε επηρέασαν;

Η μητέρα μου, συνταξιούχος αρχαιολόγος σήμερα, με γέννησε σε σχετικά μικρή ηλικία. Γόνος Αιγυπτιακών Ελλήνων, ενός Κυπρίου και μιας Πηλιορείτισσας, γεννήθηκε και έζησε ως τα 11 της χρόνια στην Αλεξάνδρεια. Έχει υψηλή μόρφωση και μου μετέδωσε το πείσμα και την μαχητικότητά της, πιστεύω. Το σημαντικότερο όμως που της χρωστώ είναι την αγάπη για τα αληθινά όμορφα πράγματα σε διάφορους τομείς της ζωής. Έχει ένα πολύ καλό γούστο που ελπίζω να έχω κληρονομήσει. Επίσης ήταν ανέκαθεν πολιτικοποιημένη χωρίς όμως να ανήκει σε κάποιο κόμμα, στον ευρύτερο χώρο του τότε ΚΚΕ εσωτερικού, και ίσως γι' αυτό εγώ κινήθηκα σε πιο... ακραίους χώρους!

Ο πατέρας μου – που μας άφησε πριν από έναν χρόνο μετά από μία αφάνταστη ταλαιπωρία με την υγεία του – ήταν τελείως διαφορετικός σε πολλά πράγματα: μάλλον άμουσος, κρυψίνους σε αντίθεση με την εξωστρέφεια της μάνας μου (και τη δική μου, πιστεύω), χαρακτηριστικός Κυπραίος της Αγγλίας, όπου έζησε από τα πέντε ως τα τριάντα του, με πολλά από τα κλασικά τους πάθη: μανιώδης καπνιστής και τζογαδόρος. Είμαι σίγουρος ότι εκεί που βρίσκεται τώρα θα παίζει κάποια παρτίδα με τους παλιούς του φίλους και θα καπνίζουν ασταμάτητα. Εγώ δεν κάπνισα ποτέ και τα χαρτιά μου προκαλούν αλλεργία. Περιπτώ να σημειώσω ότι ειδικά το δεύτερο από τα πάθη του υπήρξε αιτία επανειλημμένων οικονομικών καταστροφών της οικογένειάς μου. Ο ίδιος όμως έβρισκε πάντοτε τη δύναμη να σηκώνεται και να ξανασυνεχίζει ως τα γεράματά του που δεν ήταν καλά, δυστυχώς. Παρά τα καταστροφικά του πάθη, ήταν ένας συμπονετικός άνθρωπος, ιδιαίτερα ευφυής με το καταπληκτικό ταλέντο να προσαρμόζεται σε κάθε κοινωνικό περιβάλλον. Μου κληροδότησε την αγάπη του για την αγγλική ομάδα που υποστήριζαν οι Κύπριοι του Λονδίνου, την Άρσεναλ.

5. Στα χρόνια των βασικών σπουδών επιλέγεις να σπουδάσεις ιστορία. Για ποιους λόγους και τι προσδοκούσες;

Πρώτα- πρώτα , το 1983 περνούσαμε σε ενιαία φιλοσοφική σχολή για να βγούμε φιλόλογοι. Σίγουρα ήθελα να ασχοληθώ με κάτι που να έχει σχέση με το πάθος που είχα με τα αρχαία ελληνικά. Ωστόσο με γοήτευαν και άλλα αντικείμενα όπως η Προϊστορική Αρχαιολογία την οποία τότε δίδασκαν πολύ σπουδαίοι καθηγητές

όπως ο αείμνηστος Χουρμουζιάδης, και ο λιγότερο γνωστός, αλλά αξιολογότατος Κωτσάκης. Οπότε, όταν στο 3^ο έτος έπρεπε να επιλέξω τμήμα, επέλεξα το Ιστορικό – Αρχαιολογικό ως το τμήμα με την πιο σύγχρονη προσέγγιση σε σχέση με τη μάλλον σχολαστική του φιλολογικού.

6. Τι σε σπρώχνει να φοιτήσεις για 3 χρόνια στο ΦΠΨ, αφού ήδη έχεις πτυχίο φιλοσοφικής;

Ο ένας λόγος – που σήμερα θα ακούγεται μάλλον περίεργος - ήταν πολιτικός: ήθελα να συνεχίσω να συμμετέχω σ' έναν μαζικό χώρο στον οποίο είχα ήδη αναπτύξει έντονη δράση, όχι στενά συνδικαλιστική. Υπήρξα μάλιστα ιδρυτικό μέλος της παράταξης των Αυτόνομων Φιλοσοφικής της Θεσσαλονίκης, που τότε αριθμούσαν δεκάδες μέλη. Ο άλλος λόγος ήταν... επιστημονικός! Δεν είχα κατασταλάξει ακόμη επιστημονικά. Οπότε, αφού ούτως ή άλλως υπήρξα ανέκαθεν εργαζόμενος φοιτητής, ήθελα να σπουδάσω έστω κι αν μετά το πρώτο πτυχίο εργαζόμουν πλέον σε πλήρη απασχόληση σε φροντιστήριο, ιδιαίτερα, αλλά και άλλες, χειρωνακτικές ως επί το πλείστον εργασίες. Εκείνο το διάστημα με ενδιέφερε η Φιλοσοφία και μελετούσα αρκετά συστηματικά. Επειδή όμως οι καθηγητές τότε δεν μου αναγνώριζαν τα μαθήματα του Ιστορικού – Αρχαιολογικού παρόλο που ήταν κατά το 50% κοινά, και θα έπρεπε ουσιαστικά να σπουδάσω από την αρχή, και επειδή η Ψυχολογία και τα Παιδαγωγικά δεν με ενδιέφεραν καθόλου ούτε εκτιμούσα ιδιαίτερα το διδακτικό προσωπικό σε αυτά τα δύο αντικείμενα σε αντίθεση με αρκετούς καθηγητές Φιλοσοφίας, όπως ο Βώκος, ο Δεληβογιατζής και η Δεληγιώργη, τελικά στο 3^ο έτος εγκατέλειψα τις σπουδές στο ΦΠΨ για να ξεκινήσω μεταπτυχιακές σπουδές στην Ιστορία.

7. Θεσσαλονίκη και φοιτητική ζωή, φιλίες, πολιτικές και ακαδημαϊκές αναζητήσεις. Πώς κύλησαν αυτά τα χρόνια; Ποια είναι η πιο έντονη ανάμνηση;

Για να απαντήσω με πληρότητα θα πρέπει να γράψω ολόκληρο βιβλίο καθώς στη Θεσσαλονίκη έζησα σπουδάζοντας και εργαζόμενος παράλληλα σχεδόν 15 χρόνια ως την υποστήριξη της διδακτορικής μου διατριβής το 1998. Σε κανένα άλλο μέρος δεν έχω ζήσει περισσότερα χρόνια στη ζωή μου, οπότε στη Θεσσαλονίκη χρωστάω σε μεγάλο βαθμό ό,τι έχω πετύχει ως τώρα. Η Θεσσαλονίκη με παρέλαβε ένα μάλλον συνεσταλμένο παιδί που είχε

μόλις βιώσει το διαζύγιο των γονιών του και μία καταστροφική χρεοκοπία του πατέρα και με παρέδωσε έναν ώριμο άντρα, με πολλή αυτοπεποίθηση καθώς με έμαθε να στηρίζομαι στις δικές μου δυνάμεις αλλά και στη βοήθεια φίλων που δεν απέκτησα πουθενά αλλού. Με τάισαν, με φιλοξένησαν για χρόνια στα σπίτια τους, μου έδιναν δουλειές, με έμαθαν την αξία της συντροφικότητας, του συλλογικού αγώνα, κι όλα αυτά με ανθρωπιά και αγάπη. Νιώθω πολύ τυχερός και ευγνώμων που ήμουν μέλος μιας πολύ δημιουργικής, μαχητικής και με ανοιχτό μυαλό

πολιτικής ομάδας, στο πλαίσιο πάντοτε της πανελλαδικής ομάδας του τότε περιοδικού «Ρήξη» (σήμερα περιοδικό «Άρδην» και εφημερίδα «Ρήξη») της μόνιμης και σταθερής έως σήμερα πολιτικής μου ένταξης από τα 18 μου χρόνια. Η «Ρήξη» υπήρξε ένα σχολείο για μένα, ένα δεύτερο πανεπιστήμιο, ίσως σημαντικότερο από την τυπική εκπαίδευση που είχα λάβει. Τα διαβάσματα, οι συζητήσεις, οι αντιπαραθέσεις σε πολύ ζωντανά και κινηματικά τμήματα της νεολαίας τότε, μου επέτρεψαν να έχω μία ευρύτητα γνώσεων και να διαμορφώνω διαρκώς άποψη στο πλαίσιο μιας άτυπης διαρκούς συνέλευσης! Εξάλλου ως αναρχικός με καταγωγή από την Κύπρο δεν θα μπορούσα να έχω άλλη ένταξη, καθώς η «Ρήξη» υπήρξε η μόνη γνήσια πατριωτική οργάνωση του εξωκοινοβουλευτικού χώρου της άκρας αριστεράς, του αναρχισμού και της πολιτικής οικολογίας. Βέβαια ως φοιτητής λόγω οικονομικής στενότητας, ήμουν υποχρεωμένος να εργάζομαι, ειδικά το καλοκαίρι, οπότε δεν μπορώ να πω ότι έζησα την κλασική φοιτητική ζωή που θυμούνται οι περισσότεροι. Να σκεφτείς ότι όταν πήρα το πτυχίο μου, ζούσα σε κατειλημμένο σπίτι χωρίς ρεύμα!

8. Σε αυτά τα χρόνια διαμορφώνονται οι προβληματισμοί, ώστε να οδηγηθείς σε μεταπτυχιακό και διδακτορικό δίπλωμα; Τι σε επηρέασε περισσότερο και ποιοι άνθρωποι έπαιξαν ιδιαίτερο ρόλο;

Οι σπουδές μου στο δεύτερο πτυχίο είχαν φτάσει σε αδιέξοδο. Ήταν ήδη το 1990 όταν το τείχος του Βερολίνου είχε πέσει και μαζί του το «σιδηρούν παραπέτασμα» είχε αρχίσει να παρουσιάζει ρωγμές και να μας προσκαλεί να γνωρίσουμε τον άγνωστο κόσμο των Βαλκανίων που κρυβόταν από πίσω. Ο Φαίδων Μαλιγκούδης, καθηγητής σλαβολόγος, με παρότρυνε να μάθω Βουλγαρικά με την προοπτική να ξεκινήσω μαζί του μεταπτυχιακό. Το βρήκα πολύ ελκυστική ιδέα και ακολούθησα τη συμβουλή του.

9. Ο ιστορικός χώρος που έλκει την ερευνητικό σου ενδιαφέρον είναι τα Βαλκάνια και συγκεκριμένα, η εθνική αντίσταση στις βουλγαροκρατούμενες περιοχές της ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Ποια ήταν τα κίνητρά σου; Τι επιβεβαιώνεται και τι διαψεύδεται από τις αρχικές υποθέσεις στο πεδίο της ιστορικής έρευνας;

Τελικά, για λόγους που δεν είναι της παρούσης, αντί για τον Μαλιγκούδη, ξεκίνησα μεταπτυχιακό με τον Γιάννη Χασιώτη της Νεότερης Ιστορίας. Η βουλγαρική κατοχή ήταν τότε ένα εντελώς ανεξερεύνητο πεδίο επιστημονικά, οπότε η πρόκληση ήταν μεγάλη. Ο Χασιώτης με την εμπειρία και το ένστικτό του με ενθάρρυνε να προχωρήσω, αν και νομίζω πως ο ίδιος δεν ήταν τόσο σύμφωνος με το θέμα της Εθνικής Αντίστασης που εμένα με γοήτευε για προφανείς λόγους. Την αφορμή νομίζω μου την προσέφερε ένα βουλγαρικό βιβλίο που είχα δει τυχαία σε μία προθήκη στο πανεπιστήμιο του Βελίκο Τίρνοβο όπου παρακολουθούσα ένα σεμινάριο για την εκμάθηση της βουλγαρικής γλώσσας. Το βιβλίο ήταν η πρώτη διεθνώς μονογραφία για τα γεγονότα της Δράμας του 1941. Ο συγγραφέας, Γκεόργκι Ντασκαλόφ (πέθανε πριν από ένα ή δύο χρόνια) με πολύ πειστικό τρόπο αμφισβητούσε την ερμηνεία των γεγονότων ως βουλγαρικής προβοκάτσιας όπως

ήταν έως τότε η επίσημη ελληνική θέση, αλλά και του ΚΚΕ. Μετά από πολύχρονη έρευνα στα ίδια συμπεράσματα κατέληξα κι εγώ και σήμερα αυτή είναι πλέον η επίσημη θέση της ελληνικής ιστοριογραφίας ενώ και το ΚΚΕ μόλις πριν από λίγους μήνες αποκατέστησε τους επαναστάτες κομμουνιστές της Δράμας του 1941. Φυσικά στη διατριβή μου ασχολήθηκα και με άλλα ζητήματα με πιο κρίσιμο αυτό της ύπαρξης δύο παράλληλων και ανταγωνιστικών μεταξύ τους αντιστασιακών οργανώσεων: του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και των εθνικιστών του Αντών Τσαούς. Σε κανένα από τα ζητήματα που κλήθηκα να ερευνήσω δεν έκανα αρχικές υποθέσεις, αλλά άφησα το υλικό να με κατευθύνει. Πιστεύω, κι αυτό δεν το λέω μόνο εγώ, πως έκανα ευσυνείδητη δουλειά και πως αντιμετώπισα το ζήτημα με τη μέγιστη δυνατή αποστασιοποίηση, αντικειμενικότητα, αλλά και ενσυναίσθηση, να μπω δηλαδή στο πετσί των πρωταγωνιστών και να δω τα πράγματα όπως τα έβλεπαν αυτοί. Γι' αυτόν τον λόγο πιστεύω πως η διατριβή μου σχετικά με την Εθνική Αντίσταση στις βουλγαροκρατούμενες περιοχές θεωρείται πλέον έργο αναφοράς με δεκάδες ετεροαναφορές σε μεταγενέστερες επιστημονικές δημοσιεύσεις.

10. Από την περιπέτεια του ερευνητή ποια ήταν η μεγαλύτερη δυσκολία και ποια η εντονότερη συγκίνηση που έζησες;

Τόσο οι δυσκολίες όσο και οι συγκινήσεις υπήρξαν πολλές. Οι δυσκολίες αφορούσαν το δυσεύρετο και σκόρπιο υλικό, οπότε έπρεπε να ταξιδέψω πολύ, χωρίς μέσον και χρήματα, να ψάξω, να ρωτήσω, να λειτουργήσω και ως... ντετέκτιβ. Να αναφέρω μόνο ότι χρησιμοποίησα πηγές από τουλάχιστον έξι διαφορετικές γλώσσες σε πολλές χώρες και ότι εκτός από τα βουλγαρικά, μελέτησα επίσης τα σερβικά και τα γερμανικά. Οι ευτυχέστερες στιγμές αφορούν τη γνωριμία μου με σημαντικούς ανθρώπους όπως τον καλό φίλο, τον ακάματο ερευνητή Δημήτρη Πασχαλίδη από τη Δράμα, τις συνεντεύξεις με παλιούς αντάρτες καθώς και τις επισκέψεις σε απομακρυσμένα χωριά και τη φιλοξενία μου σε ανθρώπους που γνώρισα στη διάρκεια της έρευνας. Οι ανθισμένες αμυγδαλιές και η μοσχοβολιά τους στο Παγγαίο είναι μία αξέχαστη εμπειρία. Θυμάμαι επίσης που ένας πληροφορητής, παλιός κομμουνιστής, παρασύρθηκε από την αναπόληση και με ρώτησε: «έχεις πού να κοιμηθείς απόψε σύντροφε;» σα να ήμουν κι εγώ ένας από τους παράνομους συντρόφους του της εποχής εκείνης.

11. Μετά το διδακτορικό ακολουθεί ένα αξιόλογο διδακτικό έργο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, στην επιμόρφωση εκπαιδευτικών, ως φιλόλογος στη δευτεροβάθμια, συμμετοχή στην εκπόνηση προγραμμάτων σπουδών και σε άλλα ερευνητικά προγράμματα. Ως δάσκαλος πια, μπορείς να αναφερθείς στις σημαντικότερες στιγμές της καριέρα σου;

Αισθάνομαι πως κάθε στιγμή υπήρξε και εξακολουθεί να είναι σημαντική καθώς έχω πάθος με τη διδασκαλία και προσπαθώ να δίνω κάθε φορά τον καλύτερό μου εαυτό. Η αλήθεια είναι ότι έχω διδάξει πολλά διαφορετικά αντικείμενα και σε διαφορετικά ακροατήρια. Έτσι, δεν έχω ακόμη νιώσει πως έχω εξαντληθεί ή «καεί» διδακτικά. Ίσως πιο έντονη

συναισθηματικά υπήρξε η εμπειρία μου ως διδάσκοντας στη Θεραπευτική Κοινότητα «Ιθάκη» για πρώην χρήστες τοξικών ουσιών, για ενάμιση περίπου χρόνο.

12. Ένα ακόμη προσόν σου είναι η γλωσσομάθεια. Γνωρίζεις αγγλικά, ιταλικά, ισπανικά, βουλγάρικα, γερμανικά. Τι σε οδηγεί στις συγκεκριμένες γλώσσες και ποιες δυνατότητες σου δίνει η γνώση τους;

Δεν γνωρίζω στο ίδιο υψηλό επίπεδο όλες αυτές τις γλώσσες. Όπως οι περισσότεροι έμαθα αγγλικά που είναι απαραίτητα και ιταλικά την περίοδο που δίδασκα στο Πανεπιστήμιο του Παλέρμου (2002-2005). Εκτός από αυτές τις δύο γλώσσες που τις γνωρίζω πολύ καλά, με τα Ισπανικά ασχολήθηκα από μεράκι όταν ήμουν δεκατεσσάρων, αλλά εκτός από κάποιες μεταφράσεις κι ένα ταξίδι στην Ισπανία, δεν τα έχω χρησιμοποιήσει ιδιαίτερα, ενώ τα γερμανικά και τα βουλγαρικά, τα έχω μελετήσει ίσα- ίσα για να μπορώ να προσανατολίζομαι στη βιβλιογραφία αν και όταν επισκεπτόμουν τη Βουλγαρία μπορούσα να συνεννοηθώ και να κάνω κάποια συζήτηση. Μου συνέβη μάλιστα στην Αχρίδα της ΠΓΔΜ όπου μιλώντας βουλγαρικά συνεννοούμουν άνετα και με ρώτησαν: «πώς μιλάτε τόσο καλά... Μακεδονικά»! Γενικά, αγαπώ τις γλώσσες και μακάρι να τις μιλούσα όλες με την ίδια άνεση.

13. Από πότε ξεκινά η συγγραφική σου δραστηριότητα και από ποιους διανοούμενους θεωρείς ότι έχεις επηρεαστεί ;

Γράφω από έφηβος, 15 χρονών, σε τετράδια και διάφορα μικρά κομμάτια χαρτί εν είδει ημερολογίου σε πεζό, αλλά και σε έμμετρο λόγο, ποιητικά σχεδιάσματα. Τότε είχα επηρεαστεί από τα ημερολόγια του Σεφέρη ενώ τα κύρια ποιητικά μου αναγνώσματα υπήρξαν εκτός του Σεφέρη, ο Καββαδίας κι ο Εγγονόπουλος. Αργότερα, στο πλαίσιο της πολιτικής μου δραστηριότητας, έγραφα κείμενα για έντυπα του πολιτικού μου χώρου, της «Ρήξης» για διάφορα θέματα, κυρίως φοιτητικά και νεολαιίστικα. Το πρώτο μου βιβλίο το έγραψα σε ηλικία 24 ετών. Στη συνέχεια, αναμφισβήτητα θετική επιρροή άσκησε ο Γιώργος Καραμπελιάς που με ενθάρρυνε και εξέδωσε το πρώτο και αργότερα κι άλλα βιβλία μου. Ο ίδιος με βοήθησε πολύ και στην επιμέλεια του γραπτού μου λόγου, στο πρώτο βιβλίο μου, το *Ηφαίστειο του Αίμου, τα Βαλκάνια μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*, μου αφιέρωσε πολύ χρόνο, το διορθώσαμε μαζί φράση –φράση. Του χρωστάω πολλά. Η δε ενασχόλησή μου με την επιστήμη με βοήθησε να τεκμηριώνω καλύτερα τα λεγόμενά μου, να είμαι πιο ακριβής και σαφής σ' αυτά που θέλω να πω. Πιστεύω ότι αυτό μου στέρησε την πολύ μεγάλη λογοτεχνική υποδομή που διέθετα από τα διαβάσματα που είχα από παιδί, αλλά σίγουρα ωφέλησε τον επιστημονικό μου λόγο!

14. Η συγγραφική σου δραστηριότητα είναι πολύπλευρη. Έχεις δημοσιεύσει ιστορικά, παιδαγωγικά, λογοτεχνικά, πολιτικά έργα, μεταφράσεις, άρθρα και έχεις βραβευτεί από την Ακαδημία Αθηνών για το βιβλίο: «Τα γεγονότα της Δράμας, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1941, Εξέγερση ή προβοκάτσια;». Θα ήθελα ένα σχόλιο δικό σου για κάθε κατηγορία και τις διαφορετικές ανάγκες που καλύπτει. Ποια από αυτά τα έργα έχουν βαρύνουσα σημασία για σένα;

Ναι, είμαι πολυπράγμων, δεν μου αρέσει η στενή εξειδίκευση. Αυτό θεωρείται μειονέκτημα στους ακαδημαϊκούς χώρους, αλλά αφού δεν εκλέχτηκα στο Πανεπιστήμιο, έχω την ελευθερία τελικά να γράφω και να δημοσιεύω ό,τι θέλω. Θεωρώ ότι η κύρια πλευρά του έργου μου, αν όχι η αποκλειστική, αφορά την ανάδειξη της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας του ελληνικού λαού και ιδιαίτερα της αγωνιστικής του παράδοσης, κάτι που πιστεύω ότι υποτιμάται, περιφρονείται και αγνοείται συστηματικά και συνειδητά τα τελευταία χρόνια από τις κυρίαρχες ελίτ και την δυστυχώς ετερόφωτη διάνοησή μας. Επομένως, ό,τι έχω γράψει θα πρέπει να ειδωθεί υπ' αυτό το πρίσμα, είτε αφορά μία ιστορική περίοδο, είτε αφορά τη λογοτεχνική μου πλευρά είτε τα διδακτικά ή παιδαγωγικά μου έργα. Επίσης θα έλεγα ότι το έργο μου αντιπροσωπεύει την «εκδίκηση της γυφτιάς» ή αλλιώς: «των περιφρονημένων ρόλων»: την αγνοημένη βιβλιογραφικά Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, την Κύπρο, τους μαθητές των τεχνικών σχολείων.

15. Τι σε ωθεί να γράφεις;

Με το γράψιμο βάζω τις σκέψεις μου σε τάξη και επικοινωνώ με τους άλλους. Ο λόγος, γραπτός αλλά και προφορικός είναι η δημιουργική διέξοδος της σκέψης και των συναισθημάτων που διαφορετικά θα έσκαγαν μέσα μου, με τις όποιες συνέπειες.

16. Πώς νιώθεις όταν αρχίζεις και όταν τελειώνεις ένα βιβλίο;

Όταν αρχίζω, νιώθω πολύ άγχος να πετύχω τον στόχο μου κι όταν τελειώνω νιώθω πάλι άγχος για την υποδοχή αυτού που έγραψα από το αναγνωστικό κοινό. Γενικώς, μάλλον δεν νιώθω και πολύ καλά, αλλά όπως ο κι ο τοξικομανής, ξέρω πως δεν μπορώ να το κόψω!

17. Τα αγαπημένα σου πρόσωπα πώς σχετίζονται με το συγγραφικό σου έργο;

Σχετίζονται αναπόδραστα διότι η συγγραφή με στερεί από αυτά. Ουσιαστικά κλέβω χρόνο από τα αγαπημένα μου πρόσωπα για να γράψω, άλλος ένας παράγοντας άγχους ειδικά τα τελευταία χρόνια με δεδομένο ότι η υλική ανταμοιβή μου για το γράψιμο υπήρξε πάντοτε περιορισμένη και μάλλον συμπτωματική όπως η περίπτωση της βράβευσής μου από την Ακαδημία Αθηνών, βασικά είμαι ερασιτέχνης. Πάντως, στο μυθιστορηματικό «Το κτήμα που βλέπει στη θάλασσα» έχω συμπεριλάβει και τα αγαπημένα μου πρόσωπα στο έργο.

18. Τι θα ήθελες να έχεις γράψει και δεν το έχεις γράψει ακόμη;

Σκέφτομαι συχνά να γράψω παιδικά βιβλία, σενάρια για ταινίες, έναν οδηγό επιβίωσης για νέους στην Ελλάδα της κρίσης, λαϊκά ή hip hop τραγούδια. Επιστημονικά δεν έχω βρει κάτι καινούργιο που να με συγκινεί εκτός από τη συστηματική αποδόμηση των φληναφημάτων των εθνοαποδομητών!

19. Είσαι παντρεμένος με την Ελευθερία και έχεις τρία παιδιά. Τι θαυμάζεις στη σύντροφό σου;

Το ότι αντέχει έναν άνθρωπο που συχνά είναι χαμένος στις σκέψεις του και έχει συνεχώς διάφορες τρελές ιδέες, με αποτέλεσμα επωμίζεται η ίδια μεγάλο μέρος της δουλειάς στο σπίτι, της ανατροφής των παιδιών και της εύρεσης των πραγμάτων που εγώ μονίμως παρατάω εδώ κι εκεί και διαρκώς τα ψάχνω... Κατά τα άλλα, είναι πολύ κοινωνική και αγαπητή σε όλους με την καταπληκτική ικανότητα να λειτουργεί σαν την καλή

νεράιδα του παραμυθιού που μεταμορφώνει το περιβάλλον στο οποίο κινείται από αδιάφορο ή εχθρικό σε φιλικό και ευχάριστο.

20. Επίσης θα ήθελα να μιλήσεις λίγο για τα παιδιά σου. Μπορείς να αναφέρεις τα χαρακτηριστικά που ξεχωρίζεις στην προσωπικότητά τους;

Πρώτα- πρώτα ο 13άχρονος Μίνωας, που δυστυχώς, λόγω διαζυγίου (είναι παιδί από τον πρώτο μου γάμο) τον περισσότερο καιρό δεν τον βλέπω και αυτό ένα μόνιμο σαράκι που με τρώει. Είναι όμως ένα γλυκύτατο παιδί, καλύτερος από μένα στα μαθηματικά, τις φυσικές επιστήμες και το ποδόσφαιρο. Συνεσταλμένος αλλά και κοινωνικός, νομίζω πάντως πως μεγαλώνει επιτυχώς. Ο πεντάχρονος Κωσταντής είναι πολύ δημιουργικός, πεισματάρης, με φαντασία και χιούμορ ενώ η δύο ετών Αλεξάνδρα είναι χαδιάρα, χορευταρού και πολύ διεκδικητική.

21. Ιστορικός, ερευνητής, δάσκαλος, συγγραφέας, αρθρογράφος, μεταφραστής, συνδικαλιστής, επίσης πατέρας και σύζυγος. Τι συνδέει τελικά όλες αυτές τις ιδιότητες που διαθέτεις;

Μακάρι να 'ξερα! Ασχολούμαι επίσης συστηματικά με την άσκηση, κάνω βάρη, ποδήλατο και τρέξιμο ενώ παραμένω και φανατικός οπαδός της Άρσεναλ!

22. Από τη Λευκωσία στο Ναύπλιο σήμερα. Στη διαδρομή πέρασες και από άλλες πόλεις. Τι νιώθεις για τις πόλεις που έχεις ζήσει μέχρι σήμερα;

Έχω αγαπήσει όλες τις πόλεις στις οποίες έχω ζήσει. Ήδη όμως έχω εκφράσει την ιδιαίτερη αγάπη μου για τη γενέτειρά μου, τη Λευκωσία κι ας είναι διχοτομημένη. Έχω καλούς φίλους όμως και πολύ καλές αναμνήσεις από τη Θεσσαλονίκη πρώτα -πρώτα, αλλά και από τα Χανιά και το Παλέρμο της Σικελίας. Έζησα επίσης για δύο χρόνια και στο Κρανίδι Αργολίδας όπου ευτύχησα να γνωρίσω την Ελευθερία μου. Ένα μικρότερο διάστημα έζησα και στο Ρέθυμνο χωρίς όμως να έχω κάποιον ιδιαίτερο δεσμό με αυτό.

23. Είσαι ευχαριστημένος από τη ζωή στο Ναύπλιο, Τι θα ήθελες να αλλάξει;

Γενικά, θα έλεγα πως είμαι ευχαριστημένος. Παρόλα αυτά, δεν έχω ακόμη φίλους, άντρες εννοώ, που να ταιριάζουμε πολύ και να μοιραζόμαστε πράγματα. Γενικά μου λείπει η συλλογικότητα, οι παρέες που συγκροτούν μία κοινότητα προσώπων.

24. Ποιες είναι οι προτεραιότητες σου αυτή την περίοδο;

Η δουλειά μου στο σχολείο, η οικογένεια, η διατήρηση της ψυχικής και σωματικής μου υγείας και η συμβολή στη συγκρότηση ενός δημοκρατικού πατριωτικού κινήματος για την εθνική ανεξαρτησία, την κοινωνική δικαιοσύνη και την οικολογική παραγωγική ανασυγκρότηση. Όλα αυτά χωρίς ιεράρχηση.

25. Ποια είναι τα συγγραφικά σου σχέδια για το μέλλον;

Δεν έχω συγκεκριμένα σχέδια. Εάν πραγματοποιηθεί επιστημονικό ιστορικό συνέδριο στην αγαπημένη μου Δράμα για τη βουλγαρική κατοχή του 1916-1918, θα ήθελα να συμμετάσχω με ανακοίνωση. Σκέφτομαι να κάνω μία κριτική παρουσίαση της σχετικής βιβλιογραφίας που δυστυχώς είναι πολύ περιορισμένη. Αν αυτό ναυαγήσει, θα κοιτάξω μήπως όντως μπορέσω να γράψω παιδικά βιβλία, όπως έλεγα νωρίτερα!

26. Μπορείς να αναφέρεις τρία στοιχεία τα οποία απεχθάνεσαι και τρία χωρίς τα οποία δε θα μπορούσες να ζήσεις;

Απεχθάνομαι την πολιτική ελίτ, την κοινωνική αφασία και ανευθυνότητα και την αναξιοκρατία. Πάνω απ' όλα και από τα τρία- τέσσερα που έγραψα με πληγώνει αφάνταστα η έλλειψη αγάπης για την πατρίδα, τον λαό, την Ιστορία και τον πολιτισμό του.

Δεν θα μπορούσα να ζήσω χωρίς τα αγαπημένα μου πρόσωπα και πιστεύω χωρίς τη δυνατότητα να συνεχίσω να ζω και να παλεύω σ' αυτήν και γι' αυτήν τη χώρα, αλλά, για το τελευταίο ειδικά, μη λέω και μεγάλα λόγια!

27. Για κάθε μία από τις παρακάτω λέξεις πες μου την πρώτη λέξη που σου έρχεται αυθόρμητα στο νου:

- **Κύπρος:** Ελλάδα
- **Ελλάδα:** Οικόπεδο και αποικία
- **Ιστορία:** αμαρτία μου!
- **Σχολείο:** παιδιά
- **Οικογένεια:** αγάπη
- **Κρίση:** ηθική (κρίση)
- **Συγγραφέας:** μοναξιά
- **Φύση:** ομορφιά
- **Τέχνη:** ομορφιά
- **Πολιτική:** τρόπος ζωής

28. Τελειώνοντας Τάσο, θα εμπλέξουμε στην κουβέντα μας τις τέχνες που ξέρω πόσο πολύ τις αγαπάς. Θα ήθελα λοιπόν, να αναφερθείς σε τρεις ζωγραφικούς πίνακες που προτιμάς και αντιπροσωπεύουν κάτι από τη ζωή σου.

«Εμφύλιος πόλεμος» του Νίκου Εγγονόπουλου, γιατί μου έκανε εντύπωση από παιδί κυρίως για τον αισθησιασμό του καθώς τότε αγνοούσα τα ιστορικά και πολιτικά συμφραζόμενα.

Τα «ανθρωπάκια» του Γαίτη, επειδή έτυχε να έχουμε στο σπίτι από τότε που ήμουν παιδί δύο πίνακές του και μου φαινόταν πολύ οικείοι καθώς μοιάζουν με παιδικές ζωγραφιές.

«Κύπρος 1974» του χαράκτη Τάσσου. Το έργο αυτό, γνωστό ως «προσφυγάκι της Κύπρου» τυπώθηκε ως ειδικό γραμματόσημο για την ενίσχυση του ταμείου προσφύγων της Κύπρου από τα Κυπριακά Ταχυδρομεία και μπαίνει υποχρεωτικά σε κάθε γράμμα που στέλνεται από την Κύπρο.

29. Πες μου μερικούς στίχους από ποιήματα ή αποφθέγματα που σε εκφράζουν.

«Ποιος θα δεχτεί την προσφορά μας στο τέλος αυτό του φθινοπώρου; Ποιος θα μας λογαριάσει την απόφαση της λησμονιάς;» (Σεφέρης, Μυθιστόρημα)

«παρὰ δύναμιν τολμηταὶ καὶ παρὰ γνώμην κινδυνευταὶ καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς εὐέλπιδες·» (Θουκυδίδης, Α 70)

«ἀξιον ἐστὶ το πέτρινο πεζούλι» (Ελύτης, Ἄξιον Ἐστί)

«πάντα ανοιχτά πάντα άγρυπνα τα μάτια της ψυχής μου» (Σολωμός, Ο Πόρφυρας)

«θεόθεν φυγὰς και αλήτης» του Εμπεδοκλή

30. Ποιες ταινίες ή θεατρικά έργα ξεχωρίζεις;

«Blade Runner» του Ridley Scott

«Άγρια Συμμορία» του Σαμ Πέκινπα

«Οιδίπους Τύραννος» του Σοφοκλή

31. Και 3 μουσικά κομμάτια που αγαπάς ιδιαίτερα;

«Αγρίμια κι αγριμάκια μου», ριζίτικο της Κρήτης

«Αργοσβήνεις μόνη» του Βασίλη Τσιτσάνη

« Eleanor Rigby» των Beatles

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια απόπειρα αποτύπωσης στον παρόντα χρόνο του έργου και της προσωπικότητας του συγγραφέα Τάσου Χατζηναστασίου. Ανατρέχοντας στο υλικό που συγκεντρώθηκε με τις μεθόδους της βιβλιογραφικής έρευνας και της ημιδομημένης συνέντευξης αξίζει να επισημανθούν τα εξής:

Ο Τάσος Χατζηναστασίου από την εφηβική του ηλικία ακολουθεί διαδρομές γεμάτες πνευματικές ανησυχίες και πολιτικούς προβληματισμούς αλλάζοντας τόπους αλλά διατηρώντας ο ίδιος τη συνέχεια και τη συνέπεια θεωρίας και πράξης

Ως ιστορικός έχει συνεισφέρει στην ιστορική έρευνα της Νεότερης Ελλάδας. Με το κυρίως ιστορικό του έργο που καταπιάνεται με την Εθνική Αντίσταση στις Βουλγαροκρατούμενες περιοχές, δεν καταγράφει μόνο γεγονότα αλλά ανατρέπει τις προϋπάρχουσες εκδοχές και ερμηνείες γι αυτά. Η εξαντλητική έρευνα, η επιστημονική εγκυρότητα καθώς και η νηφαλιότητα της προσέγγισης ενός ιδιαίτερα ευαίσθητου θέματος, αποτέλεσαν τα κριτήρια με τα οποία η αρμόδια επιτροπή της Ακαδημίας Αθηνών βράβευσε το έργο του. Με κύριο μέλημά του τη συγκρότηση της σύγχρονης ιστορικής συνείδησης και εθνικής ταυτότητας αναδεικνύει τα στοιχεία που αποκαθιστούν την ιστορική αφήγηση για την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη σε μια κρίσιμη ιστορική περίοδο, όταν οι πολιτικές δυνάμεις που δρουν και οι μεταξύ τους συσχετισμοί συντελούν στη διαμόρφωση του μεταπολεμικού ελληνικού κράτους. Δεν αρκείται στο τοπικό και εθνικό επίπεδο στην ανάλυσή του αλλά αναζητά τη σύνδεση με τις διεθνείς εξελίξεις που επηρεάζουν τα γεγονότα. Έτσι, η αναγωγή του τοπικού στο γενικό και η διερεύνηση της επίδρασης του τελευταίου επιτρέπει την ένταξη των τοπικών εξελίξεων στις γενικότερες πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις που επηρέασαν αποφασιστικά την πορεία των πραγμάτων στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια. Σύμφωνα με το συγγραφέα, παρά το ότι η διατριβή εξετάζει ένα τοπικό και επιμέρους ζήτημα, αποτελεί ταυτόχρονα και μία πραγματεία πάνω στις γενικότερες εξελίξεις την περίοδο 1941-1944.

Εκτός από τα βιβλία που εκδίδει επανέρχεται συστηματικά στην ιστορική αρθρογραφία ανανεώνοντας τα ενδιαφέροντά του και δηλώνοντας τη διαρκή επιστημονική του αναζήτηση. Συνάμα ως καθηγητής διαθέτει πλούσια διδακτική εμπειρία σε διαφορετικές βαθμίδες της εκπαίδευσης και δείχνει την ευαισθησία και

την αγωνία του για το παρόν και το μέλλον της στα δημοσιευμένα έργα του που έχουν παιδαγωγικό και διδακτικό περιεχόμενο.

Στην περίπτωση του όμως, ο ιστορικός επιστήμονας, ο καθηγητής και ο συγγραφέας είναι άρρηκτα δεμένος με τον ενεργό πολίτη που αντιλαμβάνεται την πολιτική δράση ως προσωπική ανάγκη και κοινωνική αναγκαιότητα σύνδεσης του ατομικού με το συλλογικό. Η πολιτική και συνδικαλιστική του δράση ενοποιεί τις επιμέρους ιδιότητες που διαθέτει και εντάσσεται στην προοπτική ενός δημοκρατικού πατριωτικού κινήματος για την εθνική ανεξαρτησία, την κοινωνική δικαιοσύνη και την οικολογική παραγωγική ανασυγκρότηση. Στο έργο του: Το Κτήμα που βλέπει στη θάλασσα, ένα μυθιστορηματικό αντικαταθλιπτικό μανιφέστο, όπως το ονομάζει, δοκιμάζει να εκφράσει μέσα από τη μυθοπλασία το πολιτικό πρόταγμα που τον εμπνέει. Το συγκεκριμένο βιβλίο του αλλά και η επιθυμία του να γράφει βιβλία για παιδιά φανερώνουν την έγνοια του για τους μεταγενέστερους που φέρουν το μέλλον.

Ο Τάσος Χατζηαναστασίου με την αγάπη του για την ιστορία, την εκπαίδευση, την πολιτική και τον πολιτισμό έχει δώσει ένα πολυεπίπεδο συγγραφικό έργο, του οποίου η ποικιλία και το περιεχόμενο επιχειρεί να αναιρέσει τον κατακερματισμό του σύγχρονου διανοούμενου, την χειραγώγηση της σκέψης, την εξάρτηση από την εξουσία και την αναπαραγωγή των κυρίαρχων ιδεολογημάτων. Η συγγραφική του δραστηριότητα προκύπτει ως επικοινωνιακή ανάγκη του ίδιου με την ευρύτερη κοινότητα στην οποία δοκιμάζεται κάθε ιδέα και μήνυμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- LOUIS COHEN, LAWRENCE MANION, KEITH MORRISON (2008). «Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας» (Νέα συμπληρωμένη και αναθεωρημένη έκδοση, μετάφραση: Σ. ΚΥΡΑΝΑΚΗΣ, Μ. ΜΑΥΡΑΚΗ, Χ. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Π. ΜΠΙΘΑΡΑ, Μ. ΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ), Αθήνα Μεταίχμιο
- Breakwell, G. (1995). Η Συνέντευξη. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Κυριαζή, Ν. (1998). Η κοινωνιολογική έρευνα, κριτική επισκόπηση των μεθόδων και τεχνικών. Αθήνα: Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις.
- Gordon, Nathan, Fleisher, William (2006). *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*, London, Elsevier Ink.
- Χατζηαναστασίου Τ. (2001). *Το άλλο σχολείο, πρόταση για μια παιδεία χωρίς αποκλεισμούς από την εμπειρία διδασκαλίας στη Μέση Τεχνική Εκπαίδευση*, Αθήνα, Εναλλακτικές Εκδόσεις
- Χατζηαναστασίου Τ. (2011). *Το σχολείο είναι γυρισμένο ανάποδα. Η γλωσσική διδασκαλία στη Μέση Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση*, Αθήνα, Εναλλακτικές Εκδόσεις
- Χατζηαναστασίου Τ. (1992) *Το Ηφαίστειο του Αίμου, τα Βαλκάνια μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*, Αθήνα, Εναλλακτικές Εκδόσεις
- Χατζηαναστασίου Τ. (2004) *Κύπρος και Μεταπολίτευση, το σύμπλεγμα της ήττας*, Αθήνα, Εναλλακτικές Εκδόσεις
- Χατζηαναστασίου Τ., Πασχαλίδης Δ. (2003). *Τα γεγονότα της Δράμας, Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1941, Εξέγερση ή προβοκάτσια; Δράμα, Δήμος Δράμας, Δημοτική Επιχείρηση Κοινωνικής Πολιτιστικής και Τουριστικής Ανάπτυξης*
- Χατζηαναστασίου Τ. (2003) *Αντάρτες και καπετάνιοι, Η Εθνική Αντίσταση κατά της βουλγαρικής κατοχής της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης, 1942-1944, Θεσσαλονίκη, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη*
- Χατζηαναστασίου Τ. (2011) *Το Κτήμα που βλέπει στη θάλασσα (μυθιστορηματικό αντικαταθλιπτικό μανιφέστο)*, Αθήνα, Εναλλακτικές Εκδόσεις